DEMONICUL DE FACTURĂ POPULARĂ ÎN OPERA LUI ION CREANGĂ ŞI A LUI I. L. CARAGIALE

The Folk Demonic in the Work of Ion Creangă and of I. L. Caragiale

Adela DRĂUCEAN[1]

Abstract

"The after-world" is a world of "spirits" according to popular beliefs, acting in the universe, but especially upon the mortals. Demons belong to this world of spirits, usually antagonizing the celestial divinity. These malefic spirits gave birth to a series of myths that became an inexhaustible source of inspiration for literature. That explains why demons are no longer those terrifying ghosts but are rather inferior to or allied with man. Both Creangă and Caragiale depicted the folk mentality in their narratives with spirits form the underworld.

Keywords: devil, demon, Aghiuţă, grotesque, folk vision

Adversarul lui Dumnezeu, ce devine personaj principal al mitologiei şi al religiei româneşti, întruchipare a răului şi a vicleniei supreme, este *diavolul*, *dracul*, *demonul*, *Nefârtatul*, *Aghiuţă*. În popor, dracul este „preluat, transfigurat, adaptat teomahiei creştine, devenind astfel reprezentantul unicei puteri a răului în lume, împotriva căruia creştinismul duce o luptă de exterminare" (Vulcănescu, 1985: 309), luptă ce începe prin ascunderea numelui, astfel încât este numit printr-o varietate impresionantă de termeni (circa 90), cei mai mulţi având valoare eufemistică. Termenii *diavol* şi *drac* se suprapun aproape perfect. Cuvântul *diavol* este de origine livrescă şi a pătruns la noi prin intermediul cărţilor religioase din limba slavă, cu sensul de *cel care dezbină, care stimulează invidia şi ura*. Termenul sinonim *drac* este moştenit din latinescul *draco*, *-nis*, ce avea sensul de *dragon* sau desemna *şarpele protector al casei*, aşadar o fiinţă pozitivă. Conotaţiile negative au apărut sub influenţa creştinismului, transferându-i-se atributele *diavolului*. Cei doi termeni au un statut special, pentru că sunt, fără îndoială, termenii cei mai supuşi tabuizării. De obicei rostirea cuvintelor *diavol* şi *drac* este evitată, mai ales în vorbirea populară, deoarece se crede că simpla rostire ducea la apariţia lui. Totuşi, când se rosteşte numele acestui duh necurat, pentru a nu avea putere asupra omului, în viziunea populară este imaginat ca inferior muritorului. Cu alte cuvinte inteligenţa umană subclasează puterile malefice ale spiritelor întunecate.

Întâietatea minţii în faţa forţei va fi regăsită şi în poveştile cu draci ale lui Ion Creangă: *Dănilă Prepeleac* şi *Ivan Turbincă*. Scriitorul, spre deosebire de tradiţia bisericească ce prezintă reprezentanţii iadului într-un mod terifiant, îi înzestrează cu trăsături umane (frică, prostie), încât un muritor isteţ ajunge să-i păcălească. Şi în cazul acestor istorisiri autorul adoptă acelaşi mod de a trata fantasticul în spiritul realist, susţinut de culoarea

[1] Lector univ. dr., Universitatea „Aurel Vlaicu", Arad

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

locală şi ţărănească. Prima parte din *Dănilă Prepeleac* este relatarea despre schimbul dezavantajos pe care-l face un ţăran. Prin experienţa sa păgubitoare şi dureroasă, de a avea o pereche de boi şi a ajunge în posesia unei pungi, Dănilă începe să se dezmeticească din prostie: „Dintr-o păreche de boi (de-a mai mare dragul să te uiţi la ei), am rămas c-o pungă goală. Măi, măi, măi, măi! Doar ştiu că nu mi-i acum întâiaşi dată, să merg la drum; dar parcă *dracul mi-a luat minţile*!". Însuşi protagonistul negoţului admite amestecul în treburile lui al unor forţe malefice din sfera fantasticului. Dorinţa de schimbare în bine a păgubitului este încercarea lui de a ridica o mănăstire şi de a se călugări. Din acest moment se conturează un alt motiv, cel al dracului păcălit de un om. Acum, Dănilă se transformă din personajul de genul lui Pepelea, în cel al lui Păcală, adică din prost devine isteţ. Dacă prostia lui Prepeleac se conturează din relaţia lui cu diferiţi oameni, isteţimea şi-o măsoară cu creaturile iadului. Maniera personală de a contopi două motive: *a schimbului păgubos* şi *a păcălirii dracului*, face ca povestea lui Creangă să se diferenţieze de variantele populare. Întâlnirea dintre drac şi Dănilă are un efect benefic asupra muritorului, el transformându-se din prost în isteţ. Absurd în acţiunea lui de la început, Prepeleac e contrastul dintre scop şi şirul de fapte care-l contrazic. Lipsit de povara oricărui avut, eroul are o revelaţie şi pune totul pe seama dracului: „parcă dracul mi-a luat minţile". Acesta este punctul de cumpănă, când Dănilă se leapădă de chipul lui Pepelea şi ia chipul lui Păcală, ce-l va păcăli pe drac: „Până acum toţi râdeau de Prepeleac, dar acum a ajuns să râdă el de dracul… Dănilă se ţinea cu mâna de inimă, râzând de prostia dracului". De schimbarea ipostatică a acestui erou ne putem da seama şi din numele de *Prepeleac* (*pre+leac*), prin care subînţelegem *lecuirea lui Pepelea* sau ipostaza de dinaintea lecuirii (dracul l-a lecuit de prostie).

Originalitatea poveştii se vede mai ales în întrecerea dintre Dănilă Prepeleac şi draci. De regulă, în creaţiile populare întrecerea dintre reprezentanţii celor două lumi constă în trei probe, dar în cazul acestei istorisiri încercările sunt în număr de şase: luarea iepei în spate şi ocolirea iazului de trei ori, întrecerea la fugă, trânta cu ursul, cea a chiuitului, a aruncării buzduganului şi a „blăstămurilor" (cea din urmă nefiind întâlnită în prototipurile folclorice), Humuleşteanul amplificând astfel isteţimea muritorului în disputa cu dracii. Acest dar este sporit faţă de variantele populare şi prin triplarea numărului de draci competitori. Prin triada încornoraţilor, în loc să sporească frica omului, ia amploare frica daracilor. Duhurile întunecate ajung să se sperie chiar de copii: „Atunci lasă pe copii, că şi dracul fuge de dânşii. Au tăbărât cu toţii pe dânsul şi l-au schingiuit după placul lui Dănilă. Ş-au început dracul a ţipa cât îi lua gura; şi scăpând cu mare greu din mâinile lor, hârşcâit şi stâlcit cum era, a lăsat şi bani şi tot şi s-a dus pe urlaţi după ceilalţi".

Prostia şi frica îi cuprind şi pe dracii din *Ivan Turbincă* care îşi pierd puterile supranaturale în faţa posesorului unei turbinci blagoslovite de însuşi Dumnezeu. Intrarea în turbincă a întunecaţilor oferă un adevărat spectacol comic, deoarece ei „încep a se cărăbăni unul pe altul… de parcă-i aducea vântul". Nici ieşirea din obiectul blagoslovit de divinitate nu este mai prejos. Dacă simplii drăcuşori sunt scoşi din turbincă de coarne, apoi bătuţi, tratamentul superiorului este altul – este scos de barbă, dându-i-se „un frecuş

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

de cele moschiceşti, de-i fugea sufletul", încât fuge „după ceilalţi ca tăunul cu paiul…". După modul de aplicare a pedepsei putem observa cum este „respectată" ordinea ierarhică a iadului.

Spre deosebire de reprezentanţii tărâmului lui Scaraoschi, din *Dănilă Prepeleac* şi *Ivan Turbincă*, unde îşi păstrează înfăţişarea cunoscută de tradiţie şi îşi pierd atributele supranaturale, devenind „nişte ţângăi simpatici şi cam naivi, ce se întrec în a-i face voia lui Ivan sau în a se lăsa păcăliţi de un «prost» ca Dănilă Prepeleac" (Cheie-Pantea, 1982: 37), în *Povestea lui Stan Păţitul* a lui I. Creangă sau în *Kir Ianulea* a lui I. L. Caragiale, chiar şi înfăţişarea fantastică a dracului este anulată prin împielițarea într-un copil. Vorbim de *împielițare*, şi nu de întrupare fiindcă: „întruparea are loc într-un singur trup, pe când împielițarea se poate face în oricâte piei" (NOICA, 1996: 185). Împielițarea este posibilă, după cum afirmă cunoscutul filosof, datorită faptului că cel rău nu are o ființă proprie, ci îşi asigură continuitatea prin altoirea pe cel bun, pervertindu-i astfel firea. Dacă în mitologie împielițarea se face în „piei" de pisici, iezi, copii, zmeoaice etc., acest lucru nu putea să fie trecut cu vederea de către cei doi clasici junimişti, în operele cărora dracii se numără printre protagoniştii întâmplărilor. Despre împielițări se poate vorbi şi în mitul transformării femeii şi în cel al albirii unui drac de către o pământeancă, însă împielițarea aici nu mai are efectul malefic asupra omului, ci unul de îndreptare (în primul caz) şi de surclasare a încornoratului de către femeia împielițată ea în drac (în cel de-al doilea caz).

În *Povestea lui Stan Păţitul* a lui I. Creangă, încornoratul transformat „într-un băiat ca de opt ani", pe nume Chirică, se comportă asemenea unui simplu muritor de la ţară. Pe tărâmul celălalt, stăpânit de Scaraoschi, drăcuşorul se manifestă cu multă stângăcie, nereuşind să ducă la bun sfârşit nici cea mai mică misiune, el este prost şi neîndemânatic, dar ajuns pe pământ, la poarta lui Stan, Chirică primeşte minte. Dacă în concepţia populară reprezentantul iadului are o influenţă negativă asupra omului, în cazul poveştii lui Creangă rolurile sunt inversate: contactul direct cu un pământean îl transformă pe drăcuşor, dar în mod pozitiv, din prostănac în înţelept. Pe lângă înţelept, devine un îndemânatic în mânuirea mai multor meserii: tâmplărie, agricultură, până şi chirurgie, dar şi cunoscător al tainelor însurătorii. Din clipa în care este trimis pe pământ şi ajunge în ograda ţăranului Stan, drăcuşorul se demitizează, are „apucături" omeneşti: umblă „zgribulind pe la poartă", „se acăţăra pe stâlpul porţii" de frica câinilor, fiind invitat la masă „băiatul se pune ciobăneşte, într-un genunchi, îmbucă repede ce îmbucă ş-apoi se duce după trebi. Şi aşa era Chirică de liniştit şi de harnic în trebile lui, că parcă era de-acolo de când l-a făcut mă-sa", primeşte numele de Chirică, astfel încât supranaturalul infernal este substituit cu un fantastic grotesc.

Odată cu venirea pe pământ a dracului, fantasticul, neobişnuitul apar doar când trebuie rezolvate într-un timp scurt probleme dificile, precum cea a secerişului de grâu. Ucigă-l Crucea trebuie să facă lucruri omeneşti pentru a nu da de bănuit lui Stan cu privire la originea sa. Însă ceva interior îl face pe flăcăul „stătut", ajuns de la slujitor în a fi slujit chiar de un drac, să pomenească mereu de cel rău. Atracţia de pomenire a necuratului este de la primul contact cu el: „– Ce spui tu, măi?… Apoi dar bine-a zis cine-a zis, că vrabia-i

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

tot puiu, dar numai *dracul* o ştie de când îi". După treierarea grâului din timpul nopţii, Ipate începe să bănuiască originea lui Chirică: „Şi Ipate, când a mai văzut şi asta, nu mai ştia ce să zică; mai că-i venea a crede că şi el are a face cu *dracul*". Deşi Stan recunoaşte originea drăcească a slujitorului, ajuns în faţa alegerii unei consoarte, îi acceptă ajutorul, fiindcă din tot ceea ce a făcut pentru el, s-a ales numai cu bine: „Nu ştiu, nălucă să fii, om să fii, *dracul să fii*, dar nici *lucru curat nu eşti*. Numai fii ce-i fi, asta nu mă priveşte; mie unuia ştiu că mi-ai priit bine, n-am ce zice!". Din acest moment apare pactul tacit dintre Stan şi reprezentantul tărâmului întunecat, dar gravitatea acestei fapte este atenuată cu multă pricepere de scriitorul humuleştean prin scenariul de găsire a unei soţii cu mai puţine „coaste de drac".

Odată cu începerea planului însurătorii lui Stan, se conturează situaţia ce poate fi redusă la paremia despre femeia care *„are o coastă de drac"*. Însurătoarea lui Stan este simplă. Chirică alege o nevastă după principiul *„răul cel mai puţin rău"*, adică având o singură coastă de drac, de vreme ce femeie întru totul benefică nu există. Găsind femeia potrivită, Chirică doreşte să-i redea starea iniţială, astfel încât trece la fapte: „Atunci Ipate odată mi ţi-o şi înşfacă de cozi, o trânteşte la pământ şi-o ţine bine. Iar Chirică începe a-i număra coastele din stânga, zicând: una, două, trei şi, când la a patra, pune dalta, trânteşte cu ciocanul, o apucă cu cleştele şi-o dă afară". Aici se poate observa influenţa bogumilistă asupra gândirii omului simplu, care îi atribuie un rol în creaţie şi celui rău, Nefârtatului. Analizat după modul în care s-a format, cuvânt Nefârtat este o derivare cu prefixul opoziţional *ne*, care arată relaţia antitetică cu Fârtatul. Nefârtatul are o înfăţişare „crispată şi sălbatică", fiind „nervos, agitat, neînţelegător şi înclinat spre răutate" (Vulcănescu, 1985: 343). El este un contracreator, căci copiază pe dos, oferind o făptură oarecum deformată a celei originale. Alături de Fârtat, Nefârtatul reprezintă, după cum afirmă Ioan Derşidan „principii personificate" ce „se lucrează unul pe celălalt", iar „forma de prezentare şi mesajul sunt de eres tolerant şi de umor ţărănesc" (Ioan Derşidan, 2000: 160). Constantin Noica îi recunoaşte relaţia de frăţietate cu Fârtatul, dar îl consideră drept o oglindă răsturnată a acestuia. Din punct de vedere filosofic, caracteristic împielițatului nu îi este nici răspunsul pozitiv al Zeilor şi nici un *nu* categoric. Lui i se potriveşte particula *ba* „spus înlăuntrul lumii, dar unul multiplicat la nesfârşit care poate fi rostit pentru fiecare lucru şi ispravă în parte" (Noica, 1996: 182).

Chirică – dracul, în loc să sporească răul, este slujitorul binelui, scoate elementul negativ „a patra coastă din stânga", adică substitutul coastei lui Adam. Chirică îl imită pe Dumnezeu, numai că el nu are puterea de a rosti Cuvântul prin care ia naştere femeia. Prin procesul de scoatere a coastei cu ajutorul dălţii, ciocanului şi cleştelui, Chirică reiterează oarecum creaţia iniţială, numai că totul se limitează doar la faptă. De aici ne dăm seama de puterea limitată a acestuia. Însuşi numele de Chirică indică acest lucru, iar alegerea lui nu este întâmplătoare, precum pare. Este un substantiv propriu obţinut prin derivarea lui *Kyros* ce înseamnă *Domnul* cu sufixul diminutival *–ică*, astfel încât ne putem da seama că eroul nostru este un Domn, Dumnezeu, dar la scară mai mică. Chirică este

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

Nefârtatul din mitologia populară românească, care doreşte tot timpul să fie egalul lui Dumnezeu, Fârtatului, dar nu reuşeşte (Vulcănescu, 1985: 234).
Despre ambivalența diavolului din povestea lui Creangă, ca forță ce participă în felul său la creație, vorbeşte şi Vasile Lovinescu: diavolul este „forța care «vrea mereu răul, dar face binele», reîmprospătează lumile prin distrugere; colaborează deci cu Dumnezeu, căci numai distrusă, redusă la o materie primă, o lume poate sluji planului divin de reconstrucție" (Lovinescu, 1989: 150). Ceea ce face Chirică dovedeşte faptul că a păstrat în natura sa ceva din bunătatea cetelor îngereşti, din rândul cărora a căzut Lucifer. Deşi Chirică, prin natura lui de drac, doreşte să facă răul, el face binele, îl însoară pe Stan, dar şi scoate elementul negativ din nevasta acestuia.

Despre împielițarea unui duh necurat în oameni şi înfrângerea puterilor lui de către viclenia feminină este vorba şi în nuvela *Kir Ianulea* a lui I. L. Caragiale. Variantele mitului popular al supunerii şi înfrângerii Celui Rău, datorită inventivității unei femei, vorbesc despre dracul intrat argat la casa unor oameni nevoiaşi, a căror avere o sporeşte şi le duce la bun sfârşit toate treburile, în afara lucrării de a îndrepta un fir de păr creț. După multe metode de corectare a obiectului cu pricina, în decursul mai multor ierni, întunecatul argat îşi dă seama că nu are sorți de izbândă cu această treabă şi că şi-a găsit nănaşul în soția stăpânului. Astfel, părăseşte casa acestuia, lăsând baltă totul, dar căpătuit cu mulți peri albi. Aceasta a stat la baza multor proverbe: „muierea a albit şi pe dracul", „femeia-i mai drac decât dracul", „femeia-i mai dihai decât dracul", „femeia a îmbătrânit pe Dracul".

Mucalitul Caragiale nu se opreşte numai la această păţanie preluată din mitul popular, ci continuă şirul relațiilor cu o altă pământeancă, pentru a spori „calitatea" feminină – viclenia, dar şi pentru al subclasa pe emisarul întunecat. Drăcuşorul are un nume bine ales: Aghiuță – un eufemism cu un statut special pentru *drac*. *Aghiuță* este numele comic dat de popor şi reprezintă, după cum afirmă I. Evseev: „un caz tipic al degradării sensului, al desacralizării ce rezultă dintr-o percepție ambivalentă a lucrurilor şi esenţelor în dialectica gândirii populare" (1997: 251). Deosebirea de sens dintre acest eufemism şi celelalte constă în faptul că ființa desemnată de el are, pe lângă atributele diavoleşti şi unele atribute specifice spiriduşului, conotația lui negativă fiind astfel diminuată. Însăşi forma diminutivală a numelui (din grecescul *aghios* = *sfânt*) arată un fel de familiaritate, chiar simpatie față de el (*sfântuleț*), sentimente total inexistente în cazul celorlalte eufemisme. Imaginea acestui duh malefic, dar în acelaşi timp simpatic, o întâlnim la Aghiuță, acel „drac şi jumătate", obişnuit cu sarcini dificile, dar şi cu chiulul. Misiunea încredințată de mai marele iadului, de a sta timp de zece ani pe pământ şi de a cunoaşte necazurile bărbatului căsătorit, se pare că nu e tocmai una uşoară. Relația ierarhică dintre Aghiuță şi Dardarot este sesizabilă din formulele de adresare. Supuşii îl apelează pe Dardarot cu „Întunecimea Ta", iar superiorul li se adresează umililor drăcuşori cu apelativul „afurisiților", „zevzecilor". Infernul creat de Caragiale este unul asemănător cu cel imaginat de gândirea populară, însufleţit de duhuri cu apucături omeneşti. Dardarot are simpatii pentru unii dintre supuşi. Un favorit este şi Aghiuță, pe care-l alintă patern cu „mititelul taichii" şi „puiule dragă". Umanizarea Întunecimii Sale se

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

realizează şi prin obiceiul de a aplica un picior „drept unde-ncepe să-i zică spatelui coadă". Acest „procedeu" este săvârşit atât înaintea începerii misiunii, cât şi la terminarea ei, supliciu de la care nu face abatere nici Aghiuţă.

Noua misiune a lui Aghiuţă, de a se căsători şi a trăi zece ani cu o femeie, îi reaminteşte neplăcuta experienţă sisifică de a îndrepta un fir de păr creţ: „Îi dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creţ: l-a tot muiat cu limba Aghiuţă şi l-a tras prin degete, zi şi noapte fără repaus; de ce-l muia şi-l trăgea, de-aia firul se-ncârlionţa şi mai tare; şi aşa şi iar aşa, până i-a ieşit dracului părul prin căciulă; s-a lipsit şi de simbrie şi de tot, şi-a fugit de la stăpână" şi îl determină să aibă o reacţie ostilă: „Când a mai auzit că o să aibă de a face şi cu o femeie, a vârât coada-ntre picioare". Dar ceea ce l-a neliniştit pe drăcuşor îl va urmări şi în noua experienţă pe pământ.

Dintre muritoare, Aghiuţă îşi alege ca nevastă pe fiica mai mare a lui Hagi Cănuţă, pe frumoasa Acriviţa. Ceea ce îl atrage pe încornorat la această pământeancă este tocmai privirea crucişă, trăsătură ce indică legătura acesteia cu forţele întunecate: „vestită de frumoasă; numai atât cusur avea şi ea, că se uita uneori, nu totdeauna, *cruciş*; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire". În opera lui Caragiale, privirea crucişă este un semn diabolic, pecetea oamenilor cunoscători de farmece şi taine malefice (lucru observabil şi în scrierile fantastice: *La conac* şi *La hanul lui Mânjoală*).

Soţia – Acriviţa, pe zi ce trece, îşi dezvăluie noi şi noi „feţe" ale caracterului său, încât îl induce în eroare chiar pe trimisul iadului. Femeia trece de la o extremă la alta, de la „mieluşea", la „leoaică", de la „scorpie nebună", la o soţie iubitoare ce-şi alintă soţul cu vorbele „lumina mea", „mângâierea lumii". Această oscilaţie caracterologică îl determină pe Aghiuţă, împeliţat în pielea lui Kir Ianulea, să fugă de la soţie şi să-şi reia îndatoririle diavoleşti de dinainte de căsătorie: să posede sufletele pământencelor. Dar şi această „ocupaţie" a Întunecatului nu îl va priva de fosta soţie. Numai la pomenirea numelui de Acriviţa, drăcuşorul nu mai ţine niciun pact, părăsind pământul şi întorcându-se „rupt de oboseală" acolo unde îi este locul – în iad şi unde primeşte permisiunea de a dormi „trei sute de ani".

Prin intermediul negustorului Negoiţă, cunoscătorul secretului lui Aghiuţă, văduva Acriviţa va primi „darul" de a vindeca femeile posedate de cel rău, numai prin rostirea vorbelor: „Aici mi-ai fost ascuns, Ianulic?… Şi eu te căutam ca o nebună… fos-mu! parighoria tu kosmu!". Punctualitatea şi înfăţişarea soţiei la faţă locului unde se găsea o persoană posedată de către drăcuşor, soţul Ianulea, sunt sugerate şi de numele fetei lui Cănuţă, deoarece „numele este o chintesenţă a persoanei, iar persoana, cu toate particularităţile şi energia ei, este prezentată în nume" (Petrache, 1998: 5). Acriviţa vine de la termenul teologic grecesc *akriveia*, care s-ar traduce prin *observarea exactă a canoanelor*. Soţia nu observă cu exactitate canoanele bisericeşti, ci mai degrabă cutumele tradiţiei populare cu referire la exorcizarea duhurilor necurate.

Caragiale, prin reluarea mitului popular şi prin continuarea lui cu o nouă experienţă a dracului printre muritori, se apropie de gândirea omului simplu, ce luptă cu forţele răului prin ironizare şi subclasarea lor în competiţia cu un om.

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

Înfrângerea împieliţatului o întâlnim şi în basmul *Calul dracului*, a lui I.L.Caragiale. Formula iniţială „Era odată" ne introduce în lumea poveştilor, dar mai degrabă aceasta are rolul de a camufla intenţia reală a scriitorului, care trebuie căutată în plăcerea spusului, cu tot ce presupune aceasta: atmosferă, culoare locală, limbaj colocvial. În afara acestui clişeu de basm, începutul istorisirii e construit într-o înşelătoare cheie realistă: o cerşetoare stă lângă o fântână de pe marginea unui drum de ţară şi un drumeţ întârziat este în căutarea unui loc pentru înnoptat. Trebuie urmărit felul cum autorul îşi construieşte textul în această primă parte a lui, prin cele câteva aluzii vagi: e lună plină, baba „e o biată păcătoasă fără putere" ce are „ochii verzi". Aceste aluzii sunt imposibil de descifrat de către cititor, deoarece lipseşte codul. Repede se creează o atmosferă propice taclalelor, în care scriitorul integrează din nou începutul specific basmului: „A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nu s-ar povesti...". Până acum întreaga naraţiune pare să fi avut scopul să abată atenţia cititorului de la adevăratele intenţii ale povestitorului, deoarece urmarea este surprinzătoare. Întâmplările primesc pe nesimţite o nuanţă grotesc-erotică, deşi jocul babei şi al lui Prichindel păstrează acelaşi ton aflat la graniţa dintre grav şi comic. Dialogul dintre fata de împărat prefăcută în babă şi Prichindel, primit în gazdă sub învelitoarea ei, este plin de subînţelesuri, asemănându-se mult cu cel dintre Moş Nichifor şi Malca, din povestirea lui Ion Creangă. Baba vrea să se plimbe pe jos, iar tânărul drumeţ, călare:

„– Uite mă! Tu eşti cam ţâcnit pe semne… Da' un' să-ţi găsesc cal acuşica!… Ce, acilea sunt grajdurile lui tat-tău, să baţi numai-n palme şi să-ţi vie bidiviul gata la scară?… Îmi pare rău de boierul tău…!

– Păi, eu *cal* am zis?… am zis *călare*.

– Adicătele, cum vine vorba asta?

– Şi mie îmi pare rău de dumneata, că-mi spuseşi adineauri că ştii multe şi le înţelegi pe toate, şi atâta lucru, bag seama, nu pricepi…". Urmează apoi călătoria celor doi. Baba se pune piuă şi Prichindel îi sare în spate, ceea ce autorul arată doar prin onomatopee, asemenea lui Creangă.

Spre deosebire de basmul popular în care personajul atins de blestem este dezlegat dacă îndeplineşte anumite condiţii, în istorisirea caragialiană dracul fiind păcălit pe timp de noapte, fata de împărat revine la vechea înfăţişare de babă. Pe Caragiale nu-l mai interesează salvarea tinerei. Interesul cade pe ideea păcălirii dracului, a posibilităţii reluării întâmplărilor prin blestemul ce se transformă din povară într-un atu (de a-şi trăi viaţa în două ipostaze). Fata nu se consideră o victimă a blestemului. Ea ştie că nu-şi poate redobândi înfăţişarea iniţială de odraslă împărătească „decât atunci când o putea păcăli pe dracul, ba încă, şi atunci, numai pe vremea nopţii". Originalitatea basmului este dată şi de încornoratul capabil să trăiască sentimentul înălţător al naturii, adică să simtă omeneşte, să admire frumuseţile înconjurătoare: „S-au plimbat mult şi multe lunci au văzut cu câte flori! şi atâtea cântări de păsări, care mai de care, au auzit!". Faptul că în final Prichindel nu se prea arată dispus să repete curând plimbarea cu fata de împărat vine ca un regret pentru slăbiciunea de a fi căzut pradă babei şi de a-şi pierde din atributele diavoleşti.

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)

Ion Creangă şi I. L. Caragiale, ţinând cont de mentalitatea populară, prin inserarea miturilor demonice şi a duhurilor necurate în creaţiile lor au încercat o remodelare a lor, o interpretare nouă sau o tratare dintr-un unghi diferit, dar şi o actualizare.

Bibliografie:

Caragiale, Ion Luca, *Opere*, *Teatru. Proză. Versuri*, ediţie îngrijită de Marcel Duţă, în loc de prefaţă şi cronologie de Şerban Cioculescu, Bucureşti, Editura „Grai şi suflet – Cultura Naţională", 2003.

Creangă, Ion, *Opere*, ediţie critică, note şi variante, glosar de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, introducere de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

Cheie-Pantea, Iosif, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, Editura Facla, 1982.

Derşidan, Ioan, *Clasicii junimişti şi învăţământul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2000.

Lovinescu, Vasile, *Creangă şi creanga de aur*, Bucureşti, Editura Rosmarin, 1989.

Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996.

Pamfile, Tudor, *Mitologia poporului român*, vol. II, Bucureşti, Editura Vestala, 2008.

Petrache, Tatiana, *Dicţionar enciclopedic al numelor de botez*, Bucureşti, Editura Anastasia, 1998.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologia română*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1985.

BDD-A3055 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:10 UTC)